

Ferencz Győző

HANGOK, SZEMÉLYESEN

Tandori Dezső (az évszám nem fontos) 80

*Hogy egyáltalán
szólhassunk*

1979 novemberében (az évszám nem fontos) estefelé megszólalt a telefon. Társam tágra nyílt szemmel nyújtotta át a kagylót, Tandori Dezső keres, mondta. Akkoriban egy külvárosi gimnáziumban tanítottam, épphogy megjelent néhány (valójában egy folyóirat jóindulatú szerkesztőjének köszönhetően meglepően sok) versem, de irodalmi ismeretségeim – SZEMÉLYESEN! – igen szórványosnak voltak mondhatóak.

A tájékozódási pontokat kereső ifjúság szenvedélyes mohóságával vettem rá magam Tandori akkori nagy korszakának (az évszám nem fontos) könyveire, amelyeket Maurer Dóra kongeniális borító- és kötéstervei könyvtárgyként is önálló műalkotássá formáltak. A mennyezet és a padló, az „Itt éjszaka koalák járnak”, a Miért élnél örökké?, a Még így sem, A zsalu sarokvasa, a meghívás fennáll – SZEMÉLYESEN! – kiapadhatatlan szellemi táplálékommmá váltak.

Ezeknek a műveknek gyors megjelenése szűk négy év alatt
(*az évszám nem fontos*) egyszerre volt magától értetődő,
és mégis, már akkor is, mostanról visszatekintve pedig
még inkább, meglepő. Hogy ezt is lehet, hogy így is lehet,
a lehet szó mindkét, belső (poétikai) és külső (politikai)
értelmében. Ide sorolnám még a *Medvék minden mennyiségben*
külsejében más jellegű filozofikus gyerekvers kötetét is,
amelynek egy-két darabját, ha egyetlen osztályra korlátozva is,
bevezettem – SZEMÉLYESEN! – a közoktatásba.

A kötetekben kiadott művek azonban betűkből állnak,
és bár az olvasás során ezek belső hanggá formálódnak,
mégis, kizárólag úgynevezett költői hanggá, amely kétségkívül
belsővé vált, de csakis bennem szólalt meg – SZEMÉLYESEN! –
úgy, ahogyan én hallottam, bármiféle viszonyítási alap nélkül.
Most azonban a telefonvonal túloldaláról a költő hangja
szólalt meg, ha nem is eredeti fizikai valóságában,
hanem előbb elektromos jelekké át-, majd felfogható
hangrezgéssé visszaalakítva, de mivel tónusa, tempója,
intonációja és egyéb jellemzői – SZEMÉLYESEN! –
egyáltalán nem okoztak akkora meglepetést,
mint magának a telefonálásnak a ténye, utólag
(*az évszám nem fontos*) arra kell gondolnom,
hogy abban a pillanatban, amikor beleszólt a telefonba,
a nyomtatott szövegből kihallott költői hang és a kagylóban
megszólaló költő hangja hézagmentes átfedésbe kerültek.

Önként vállalt megbízást teljesít hívásával, mondta minden
átmenet nélkül, mintha régi közeli ismerőseivel beszélne,
a tárgyra térve. Egy kiadónak azt javasolta, hogy adjanak ki
kötetet tőlem, és egyben vállalta, hogy megkeres
– SZEMÉLYESEN! –, és ezt közli velem. Ennek aztán
valamivel később (*az évszám nem fontos*) nyoma is maradt.
A következő évek során kapcsolatunknak kialakult valami
sajátos koreográfiája. Én hamarosan (*az évszám nem fontos*)
egy könyvkiadóba kerültem, és szerkesztőként – SZEMÉLYESEN! –
angol-amerikai versek fordításával bízhattam meg.

Érintkezésünk formája azonban továbbra is távkapcsolat maradt, a posta kétféle szolgáltatását kihasználva leveleztünk, illetve telefonáltunk. Leveleinek és telefonjainak visszatérő témája volt egy közeli találkozás – *SZEMÉLYESEN!* –, megszervezése, amelyre azonban soha nem került sor. Tandori akkor már szinte remeteként élt lakásában a verebeivel, a találkozás ismétlődő motívuma, azt hiszem, annyit jelentett, hogy igényli a kapcsolat fenntartását, ami több volt, mint egy létrejött találkozás – *SZEMÉLYESEN!* –, ezt nem volt nehéz felfognom.

Hamarosan a kétoldalú kiadói levelezést és – a szórványos, egyoldalú telefonokat (én sosem próbáltam hívni őt, állítólag nem is lehetett) kiegészítette, hogy új, meg nem jelent verseinek indigós másolatait, kézjeggyel ellátva, hajnalonta – *SZEMÉLYESEN!* – a postaládámba dobta. Akkoriban (*az évszám nem fontos*) sokan járattak napilapokat, de hogy Tandori a reggeli mellé kiadatlan gépiratos verseit kézbesíti nekem – *SZEMÉLYESEN!* –, valóságos kiváltság volt. Később (*az évszám nem fontos*) még valami közös négykezes kísérletbe is belefoglunk, folytatása, talán nem rajtunk múlt, nem lett, de megmaradt a nyoma. Amikor a kiadóból tíz év után (*az évszám nem fontos*) eljöttem, a szoros munkakapcsolatnak vége szakadt, pontosabban más formát öltött. Olykor ugyanis közvetlen tárgya lett – *SZEMÉLYESEN!* – különféle tevékenységeimnek, tanulmányoknak, kritikáknak, végül egy diákoknak – szándékom szerint magasabb fokon – készült versválogatásnak.

Mivel az 1980-as évek közepétől (*az évszám nem fontos*) gyakran költöztem, lakcímem lényegében követhetlenné vált számára. Én továbbra is levelet írtam, ő vagy írt, vagy, amióta a mobiltelefon a telefonálást nem köti lakáshoz, hívott. Néha kimarad egy-két év. Olykor bejelentette, hogy egy darabig nem jelentkezik. De a hívások, ha jöttek, továbbra is annak a hangnak a meghosszabbításai voltak – *SZEMÉLYESEN!* –, amelyet kezdetben, még a hívások előtt, majd évtizedeken át, a hívások közti szünetekben az írott jelekből transzponáltam magamnak.

A telefonban tartott előadások (a szó mindkét értelmében, tehát egyrészt mutatványok, ez is a szó mindkét értelmében, azaz villódzó szellemi produkciók és kiragadott részletek mindabból, ami foglalkoztatja *(az évszám nem fontos)*, másrészt szóbeli értekezések, filozófiai vizsgálódások, naplójegyzetek, esszék, irodalmi kritikák, vallomások), ahogy hallgatom őket, nyomdakész formában terjesztik ki és lépik át az írott életmű határait, és ahogyan a közérdeklődésre számot tartó sajtó és könyvkiadás nyomtatott betűinek végtelen hullámverése csak hordta, sodorta egy élet – SZEMÉLYESEN! – magánérdekű és más apró monotóniáit, úgy az a hang itt (ez a hang ott) a magánérdekű távbeszélésből alkot személyre szabott és egyszer elhangzó művet.

Az egyik hosszú beszédszünet alatt azonban *(az évszám nem fontos)* kezdtek elmaradozni, majd szinte fenyegetően megszűntek a nyomtatott jeladások is. Hiszen végül is olyan jól hozzá lehetett szokni, hogy az ember csak kinyitja valamelyik folyóiratot, megvesz egy-két újabb könyvet, és nagyjából tájékozódik, mi van Tandorival. De most mozgása követhetlenné vált, jelenléte megszűnt, és tartós hiánya aggodalomra adott okot. Mi ez? A kivonulás újabb szakasza? Tandori, aki a közvetlen magánérintkezés (találkozás) helyett az írott jelekké alakított nyilvános kapcsolattartást választotta, amivel mellesleg az irodalom fogalmán is csavart egyet, most – SZEMÉLYESEN! – önmagából is kivonul? – Mi van Dezsővel? – kérdeztünk, írók-költők, egymástól. – Nem hallottál valamit? – Már a piacra sem jár le? – Nem csináltatja meg a fogait? – Fekszik otthon, elhagyatva? Egyre rossz gondolataim támadtak. Senki sem tudott semmit.

Postára adtam egy könyvet *(az évszám nem fontos)*, és végre megszólalt a telefon, beleszólt a hang. Mint először, majdnem negyven éve *(az évszám nem fontos)*, amikor még alig múlt negyven, erre eddig nem is gondoltam. Fellelegzés. Derűs eszmefuttatás a test nyomorúságáról. Váratlan váltások.

Rögtönzött – rögtönzött? – esszé egy vers váratlan váltásairól.
A találkozásokról, amelyek azáltal jöttek létre, hogy – *SZEMÉLYESEN!* –
elmaradtak. De itt abba kell hagynom. A hangról akartam írni,
nem a költői hangról, amit olvasni kell, hanem a telefonhangról,
amely azért hív, mert amit mond, nekem szól. Hallgatnom kell.

© Fortepan, Makovecz Benjámin

© Fortepan, Makovecz Benjámin